

УДК 321.02

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v042.2023.27>

А. Б. Сличинська

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0519-4305>

кандидат політичних наук,

доцент кафедри політології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ МЕТОДІВ ПОЛІТИЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

Постановка проблеми. На сьогоднішній день прогнозування політичних процесів відіграє ключову роль у побудові внутрішньодержавної та міжнародної політики. Нові виклики сучасного світу вимагають прийняття виважених і ґрунтовних політичних рішень. Саме достовірно розроблений прогноз дасть змогу уникнути негативних наслідків у подальшому, чи принаймні їх мінімізувати. Без основних теоретичних знань про основні характеристики методів політичного прогнозування – неможливо надати достовірні данні та рекомендації для формування ефективної політики. Практика розробки політичного прогнозу тісно пов'язана з науковими підходами і залежить від правильно обраного методу прогнозування. Експерти з політичного прогнозування повинні володіти знаннями про основні принципи і специфіку того чи іншого методу, щоб обрати той, який найбільш детально буде відповідати поставленому завданню.

Мета цієї статті – дослідити, проаналізувати та оцінити сучасні методи та техніки, які використовуються для прогнозування політичних ситуацій, процесів та явищ.

Виклад основного матеріалу. Принципи прогнозування втілюються в різноманітні методи науково-прогностичних досліджень. Сьогодні існує обширний арсенал методів соціально-політичного прогнозування, який включає як загальні, так і спеціалізовані техніки та підходи. Еріх Янч, відомий австрійський футуролог, підрахував близько 200 різних методів прогнозування, проте цей список відкритий для доповнення та постійного розвитку, враховуючи нові виклики та перспективи.

Саме політичне прогнозування є складним видом прогнозування, адже його об'єкт – багатогранний феномен політика (внутрішня і зовнішня). Політичне прогнозування – це процес науково-обґрунтованого припущення про можливі шляхи розвитку політичних подій у майбутньому, розробки рекомендацій для практичної діяльності в умовах теоретичної дійсності [7, с. 38].

Стосовно фінального результату прогнозування, то він досягається через послідовну реалізацію кількох ключових етапів. Це процес, який вимагає глибокого та системного аналізу, який

починається з розуміння контексту проблеми, визначення цілей прогнозу, вибору найбільш відповідних методів, збору та обробки даних, моделювання можливих результатів та, нарешті, аналізу та інтерпретації результатів прогнозу. Головне ж завдання дослідника полягає у визначенні потенційної області застосування кожного методу та у відборі найбільш ефективного для специфічних обставин. Тому має сенс обговорити методи, що найчастіше використовуються у політичному прогнозуванні.

Отож, основними сучасними методами політичного прогнозування прийнято вважати:

1. Метод колективної генерації ідей, відомий також як «мозкова атака»

Він передбачає активну взаємодію невеликої групи людей (до 15 осіб) з високим рівнем ерудиції. Цей метод розпочинається з формування проблемної записки, що стає основою для подальшої генерації ідей учасниками.

Процес «мозкової атаки» підкоряється кільком основним правилам. Висловлювання учасників повинні бути ясними та лаконічними, при цьому критика висловлених думок не допускається. Кожен учасник має висловлюватися лише один раз, з дотриманням толерантного ставлення до думок інших. І, нарешті, процес атаки рекомендується фіксувати аудіо записом для наступного аналізу.

Після завершення мозкової атаки основна група учасників спочатку займається систематизацією висловлених ідей. Далі ці систематизовані ідеї піддаються критичному аналізу великої групою (25–30 осіб), яка оцінює можливі перешкоди для реалізації цих ідей. На завершальному етапі група оцінює критичні зауваження і формує список ідей, які є практично здійсненими або готовими до реалізації.

2. Метод моделювання

Цей метод вважається одним з часто застосовуваних в політичних дослідженнях, оскільки він використовує певні моделі для створення аналогії з реальним світом і спроби передбачити можливі результати на основі цієї аналогії.

Зокрема, цей метод використовували відомі вчені. Наприклад, С. Прайс та Д. Бартолом'ю використовували модель соціальної мобільності,

що дозволяла прогнозувати зміни в структурі суспільства. Ван Гіг та П. Чекленд працювали над моделлю м'яких систем, що відображала нематеріальні аспекти суспільства. Дж. Річардсон створив модель гонки озброєнь, яка допомагала передбачати потенційні зміни в міжнародних відносинах. М. Кондратьєв і С. Маслов працювали над моделлю «довгих хвиль», що описувала глобальні циклічні тенденції в економіці. В. Тихомиров використовував модель «восьми коліс», що аналізувала циклічні процеси в політиці. Б. Гаврилишин та інші теоретики Римського клубу створили моделі глобального розвитку. Д. Істон, Г. Спіро, Г. Алмонд, Т. Пронс розробили моделі функціонування політичних систем, що відображають внутрішню динаміку політичних процесів.

Модельне представлення політичних процесів повинне базуватися на кількох теоретико-інструментальних засадах:

- класичних теоретичних моделей політичної системи, які складають необхідну поняттєво-методичну базу для моделювання політичного процесу, оскільки є фактично першими моделями станів політичного процесу;

- базах та банках формалізованих даних, які є сучасною формою організації зберігання, доступу та аналізу інформації, дозволяють накопичувати кількісну інформацію щодо політичних процесів та створювати своєрідні моделі станів політичного процесу, виражені у кількісних показниках та їх співвідношеннях;

- комп'ютерному просторовому моделюванні, яке дозволяє раціонально зберігати, оперативно представляти та аналізувати політичну інформацію на основі ГІС-технологій, що підвищує ефективність управління за рахунок прискорення інформаційного обміну і повноти використання інформації [6].

По суті, метод моделювання полягає в створенні спрощеного, але науково обґрунтованого відображення реального світу або його окремих явищ. Це включає в себе розробку моделей, що відтворюють взаємозв'язки і динаміку між різними факторами. Основним завданням такого методу є передбачення результатів різних сценаріїв і стратегій в політичних процесах. Таким чином, він є ефективним інструментом для прогнозування різноманітних аспектів політичної діяльності на основі використання специфічних моделей.

3. Метод «Дельфі»

Цей метод витікає з історичного міста Дельфи в Греції, відомого своїми оракулами. Він визнаний вченими одним з найефективніших в експертних дослідженнях. І першою відмінною рисою цього методу є анонімність експертів. Це означає, що учасники не знають ідентичності інших учасників, що уникає будь-якого впливу на їх думки

або відповіді. У свою чергу, це створює незалежність в оцінках і позбавляє ризику зосередження на думках конкретної особи.

Друга особливість полягає в використанні результатів попереднього етапу опитувань для формування наступного. Це дозволяє учасникам засновувати свої відповіді на вже отриманих даних, відображаючи колективне розуміння.

Третя характеристика полягає у статистичному описі групової відповіді. Замість фокусування на окремих відповідях, метод «Дельфі» оцінює загальну тенденцію у відповідях групи, використовуючи такі інструменти, як медіана або інтерквартильний розмах.

Таким чином, цей метод спрямований на збір та аналіз колективних оцінок експертів, максимально уникнувши персонального впливу та упередженості.

4. Метод колективної експертної оцінки

Метод колективної експертної оцінки використовує групу фахівців, щоб зробити прогнози або оцінити потенційні сценарії. Цей метод базується на ідентифікації і залученні експертів у відповідній області для отримання незалежних оцінок. Цей процес починається із визначення конкретного питання або проблеми, які потребують оцінки. Експерти потім надають свої оцінки або прогнози на основі їхніх знань і досвіду. Важливим етапом є дискусія і обговорення між експертами, де вони можуть обмінюватися своїми думками та висловлювати свої аргументи. Після цього, збираються оцінки від всіх експертів і проводиться агрегація цих даних. Результатом цього методу є колективна оцінка, яка вважається більш об'єктивною і точною, ніж оцінка від окремого експерта.

Основна перевага методу колективної експертної оцінки полягає у використанні широкого спектра знань і досвіду, що збільшує точність прогнозування та знижує ризик впливу особистих упереджень або помилок окремого експерта. Овновою умовою саме цього методу є чітке усвідомлення при підборі експертів, чи справді вони є достатньо компетентними у сфері самого дослідження, саме від цього залежить результат майбутнього прогнозу.

5. Метод побудови сценаріїв

Метод побудови сценаріїв – це стратегічний інструмент, що дозволяє досліджувати майбутнє шляхом відтворення різних можливих варіантів подій. Цей метод дає змогу зібрати і систематизувати велику кількість інформації, враховуючи різноманітність факторів та змінних, які можуть вплинути на майбутнє. Сценарій, у цьому контексті, є детальним описом майбутнього стану або ряду подій, що можуть розвинути в певний період часу. Він базується на відомих фактах та даних, але також включає гіпотетичні елементи і припущення.

Сценарні методи передбачають розробку й аналіз правдоподібних альтернативних сценаріїв майбутнього на основі різних припущень і змінних. Цей підхід дозволяє досліджувати різноманітні можливості та ефективно готуватися до низки потенційних результатів. Сценарні методи вже тривалий час використовуються у бізнесі та військовому плануванні, проте їхнє застосування в політичному прогнозуванні досі залишається недостатньо дослідженим [9]. Сценарій – це послідовний, внутрішньо узгоджений і правдоподібний опис можливого майбутнього стану сфери, держави або світу. Він не є безпосередньо прогнозом, адже кожен сценарій – це один альтернативний образ того, як може розгортатися майбутнє. Теоретично сценарії – це синтез різних шляхів (подій і стратегій акторів), які ведуть до можливого майбутнього. На практиці сценарії часто просто описують певні набори подій або змінних [11].

Процес побудови сценаріїв починається з ідентифікації ключових факторів та змінних, які можуть вплинути на ситуацію. Далі розробляються різні варіанти сценаріїв, кожен з яких представляє різні комбінації цих факторів та змінних.

Сценарії дозволяють не тільки дослідити різні можливі варіанти подій, але й виявити потенційні ризики та можливості, що можуть виникнути в майбутньому. Вони стимулюють критичне мислення та планування, дозволяють краще підготуватися до майбутніх змін і бути готовими до непередбачених обставин.

6. Методи екстраполяції та інтерполяції

Методи екстраполяції та інтерполяції є важливими інструментами в політичному прогнозуванні, які допомагають визначити значення невідомих змінних на основі відомих даних.

Екстраполяція – це процес прогнозування значень за межами відомого діапазону даних, заснований на встановлених тенденціях або шаблонах. В політичних дослідженнях цей метод дозволяє аналізувати тенденції та патерни, спостережені в минулому, і використовувати їх для прогнозування майбутніх подій. Наприклад, метод екстраполяції може бути використаний для прогнозування результатів майбутніх виборів на основі попередніх результатів.

Інтерполяція, з іншого боку, використовується для оцінки невідомих значень всередині відомого діапазону даних. Це значить, що метод інтерполяції використовує відомі дані для створення моделі, яка потім використовується для визначення значення невідомих змінних. В політичному прогнозуванні цей метод може бути використаний для визначення впливу різних факторів на політичну динаміку в рамках певного періоду часу.

Обидва ці методи вимагають від дослідників володіння великим обсягом даних та розуміння тенденцій і патернів, що впливають на політичні

процеси. Важливо також розуміти обмеження цих методів, оскільки вони ґрунтуються на припущенні, що минулі тенденції продовжуватимуться в майбутнє, що не завжди є вірним.

7. Новітні технології

Використання машинного навчання та аналізу даних зростає в політичному прогнозуванні, посилюючи здатність дослідників виявляти складні шаблони та зміни у великих наборах даних.

Машинне навчання – це галузь штучного інтелекту, яка зосереджена на розробці алгоритмів, які дозволяють комп'ютерам навчатися з даних. У контексті політичного прогнозування, алгоритми машинного навчання можуть бути навчені аналізувати великі обсяги політичних даних – таких як результати виборів, опитування громадської думки, даними соціальних мереж – і виявляти важливі залежності або прогнозувати майбутні тенденції. Аналіз даних – це процес вивчення великих обсягів даних з метою виявлення значущих шаблонів та тенденцій. Використовуючи передові техніки статистики та моделювання та комп'ютерні методи, дослідники можуть використовувати цей метод для розробки високоякісних прогнозів про політичну динаміку.

Поєднання машинного навчання та аналізу даних може значно покращити якість політичного прогнозування. Вони дозволяють аналізувати великі та складні набори даних, виявляти складні взаємозв'язки між різними факторами та робити більш точні прогнози.

Комп'ютерні методи сприяють вирішенню значного спектру проблем, які виникають в процесі політичного прогнозування. Серед них слід виокремити найважливіші:

1) Проблеми даних: завдяки комп'ютерним методам можливо чітко впорядковувати дані, відслідковувати закономірності та певні тренди.

2) Проблеми часу: комп'ютерні методи здатні сприяти швидкому проведенню аналізу наявних даних, а також здійснювати прогнози на кілька десятиліть.

3) Проблеми альтернатив: комп'ютерні методи здатні впорядковувати можливі альтернативи розвитку подій у так званих «деревах рішень», тобто, за кількома шляхами розвитку одночасно.

4) Проблеми достовірності: за допомогою комп'ютерних методів можливо здійснювати аналіз усіх компонентів складної ситуації із високою достовірністю [5].

Протягом останніх років в Україні спостерігається зростання сфери ІТ, а також використання передових технологій в багатьох сферах життя. Можна припустити, що це включає й використання машинного навчання та аналізу даних для політичного прогнозування. Втім, важливо розуміти, що застосування таких технологій вимагає значних ресурсів, включаючи доступ до великої

кількості даних, належних навичок у області аналітики та машинного навчання, а також зрозуміння специфіки політичного контексту. Крім того, важливо враховувати й етичні питання, пов'язані з обробкою і аналізом персональних даних.

Висновки. Проаналізувавши різноманітні методики прогнозування, можна зробити кілька важливих висновків. В першу чергу, слід підкреслити значимість та складність прогнозування, особливо в контексті політичних та соціальних процесів. Багатоаспектність і непередбачуваність соціально-політичних явищ вимагають від науковців застосування комплексного підходу, що включає використання різних методів прогнозування.

Як кількісні, так і якісні методи дослідження мають свої переваги та недоліки, і вибір конкретного методу залежить від специфіки конкретного випадку, поставлених цілей та доступного часу. Кількісні методи надають можливість працювати з великими об'ємами числових даних та виконувати точні вимірювання, у то же час якісні методи дозволяють глибше зрозуміти причини та контекст явищ, що вивчаються.

Сучасні технології, зокрема, ті, що використовують комп'ютерні програми та аналіз даних, відкривають нові можливості для прогнозування політичних та соціальних процесів. Проте, варто зазначити, що для ефективного використання цих технологій потрібна достатня кількість відповідної якості даних, а також розуміння специфіки проблем, що досліджуються.

Незалежно від використовуваних методів, ключовим фактором успішного прогнозування є компетентність та професіоналізм дослідників, які мають здатність критично аналізувати отримані дані та враховувати можливі ризики та невизначеності.

Україна, не відстаючи від світових тенденцій, активно впроваджує новітні методики прогнозування в політичному аналізі та дослідженні. Однак, як показує практика, важливо не тільки впроваджувати нові методики, але й постійно удосконалювати існуючі, адаптовуючи їх до конкретних умов та завдань.

Література

1. Бебик В. М. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика. МАУП, Київ, 2001. 383 с.
2. Горбатенко В. П., Бутовська І. О. Політичне прогнозування : Навч. посібник: МАУП, Київ, 2005. 152 с.
3. Горбатенко В. Принципи, методи і основні етапи політичного прогнозування. *Людина і політика*. 2003. № 5. С. 46.
4. Грабовецький Б. Є. Методи експертних оцінок: теорія, методологія, напрямки використання : монографія. Вінниця, 2010. 171 с.

5. Мовчан У.В., Комп'ютерні методи політичного прогнозування: сучасна практика та перспективи впровадження. *Дні науки Філософського факультету: Матеріали Міжнародної наук-практич. Конференції. Київський національний університет імені Тараса Шевченка*, 2017. URL: <http://www.philosophy.univ.kiev.ua/uploads/editor/Files/Dny%20nauky/2017/DS%202017%2008.pdf> С. 33–34. (дата звернення: 29.08.2023).

6. Польовий М. А. Методологічні аспекти моделювання політичних процесів. *Слов'янський вісник : зб. наук. пр. Серія «Історичні та політичні науки»*. 2011. Вип. 12. С. 240–243.

7. Ржевська Н. Політичне та стратегічне прогнозування: суть і ознаки. *Політичний менеджмент*. 2011. Вип. 6. С. 37–42.

8. Снитюк В. Є. Прогнозування. Моделі, методи, алгоритми. Київ, 2008. 364 с.

9. Стичинська А.Б. Сценарні методи у політичному прогнозуванні: різновиди та особливості застосування. *Держава і право*. 2023. Вип. 93. С. 226–232.

10. Schrodtt, P. A. Seven deadly sins of contemporary quantitative political analysis. *Journal of Peace Research*. 2014. № 51(2). P.287–300. URL: <https://www.jstor.org/stable/24557422> (дата звернення: 18.06.2023).

11. Mietzner D., Reger G. Advantages and disadvantages of scenario approaches for strategic foresight. *International Journal of Technology Intelligence and Planning*. 2005. Vol. 1(2). P. 223.

Анотація

Стичинська А. Б. Загальна характеристика основних методів політичного прогнозування. – Стаття.

В умовах сучасного світу одним із найнеобхідніших завдань які постають перед міжнародною та внутрішньо-державною спільнотою є прогнозування подальших подій абсолютно у всіх сферах життя людини. Особливим і надважливим є прогнозування політичних ризиків. Для розробки ефективного і верифікованого прогнозу необхідно володіти теоретичними знаннями щодо методів політичного прогнозування. Саме це дасть змогу чітко і структуровано розробити прогноз, який у подальшому дасть змогу приймати виважені та ефективні політичні рішення.

Саме політичне прогнозування – це важлива дисципліна, яка використовує широкий спектр теоретичних і практичних методів для аналізу, оцінювання та прогнозування різних аспектів політики, включаючи поведінку виборців, політичні рішення та їх можливі наслідки. Базиси цієї дисципліни неодноразово демонстрували свою спроможність допомагати вирішувати важливі проблеми та виклики, які стосуються суспільства на різних рівнях.

У статті розглядаються ключові методи політичного прогнозування, що включають кількісні та якісні методи, моделювання, побудови сценаріїв, експертні оцінки та деякі новітні технології, що використовують комп'ютерну обробку та аналіз даних.

Основне завдання цієї статті – систематизувати знання про сучасні методи прогнозування в політичних науках, визначити їх переваги та недоліки, а також

обговорити можливі напрямки для подальших досліджень.

Наслідки правильно розробленого прогнозу можуть мати як позитивні так і негативні елементи. Тому, саме виважений підхід при виборі найвідповіднішого методу прогнозування залишається головним завданням експертів. Без теоретичного знання щодо особливостей використання того чи іншого методу, неможливо розробити ефективний політичний прогноз і надати аргументовані висновки і послідовні рекомендації для подальшого прийняття політичного рішення.

Ключові слова: політичне прогнозування, методи прогнозування, стратегічне планування, сценарний метод, комп'ютерні методи прогнозування.

Summary

Stychynska A. B. General characteristics of the main methods of political forecasting. – Article.

In the conditions of the modern world, one of the most necessary tasks facing the international and domestic community is forecasting future events in absolutely all spheres of human life. Prediction of political risks is special and important. To develop an effective and verified forecast, it is necessary to have theoretical knowledge of political forecasting methods. This will make it possible to develop a forecast in a clear and structured manner, which in the future will make it possible to make balanced and effective political decisions.

Political forecasting itself is an important discipline that uses a wide range of theoretical and practical methods to analyze, evaluate and forecast various aspects of politics, including voter behavior, policy decisions and their possible consequences. The foundations of this discipline have repeatedly demonstrated their ability to help solve important problems and challenges affecting society at various levels.

The article examines the key methods of political forecasting, including quantitative and qualitative methods, modeling, scenario building, expert evaluations, and some new technologies using computer processing and data analysis.

The main task of this article is to systematize knowledge about modern methods of forecasting in political sciences, to determine their advantages and disadvantages, as well as to discuss possible directions for further research.

The consequences of a correctly developed forecast can have both positive and negative elements. Therefore, a balanced approach when choosing the most appropriate forecasting method remains the main task of experts. Without theoretical knowledge about the specifics of using this or that method, it is impossible to develop an effective political forecast and provide reasoned conclusions and consistent recommendations for further political decision-making.

Key words: political forecasting, forecasting methods, strategic planning, scenario method, computer forecasting methods.